

1. СЕКЦІЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

ПІДСЕКЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ

В. Лобас (кафедра культурології та археології НаУКМА)

Надання українській мові статусу державної і відмова в цьому статусі російській мові, якою користується більшість населення України, створює конфліктну ситуацію. Це культурний конфлікт, який підсилює світоглядну аномію суспільства, міжнаціональні та регіональні ускладнення в суспільстві. Але статус цього потенційного конфлікту ще не усвідомлений культурологами і політологами.

Для усвідомлення статусу конфлікту, що полягає у витісненні російської мови українською з офіційного вжитку, його необхідно розглянути в контексті класифікації конфліктів трьох типів: цінностей, інтересів і схильностей.

Діагностика можливих конфліктів і розробка технологій їх редукції від конфліктів цінностей до конфліктів схильностей передбачає чітке визначення інтересів певних соціальних груп. Інтереси або усвідомлені потреби можуть бути біологічними, економічними, творчими, культурними в широкому і вузькому смислах. Культурні інтереси полягають в усвідомленій потребі соціальної групи чи індивіда бути прилученими до сукупної людської культури.

Інтуїтивно зрозуміле і вживане в усіх сферах людської діяльності поняття “культура” не піддається вичерпному визначенню. Але в безлічі визначень, що створені і створюються культурологами, філологами, філософами, етнологами та археологами, є спільні риси. Це посилення на “створеність” людиною (безпосередньо чи опосередковано) і “позагенетичний” спосіб відтворення культури.

Якщо відкинути безплідне протиставлення культури і цивілізації, то вдається виявити системність культури, що забезпечується поєднанням технологічної, соціонормативної та символічної підсистем. Поєднуються ці підсистеми інформаційно. Кожне знаряддя праці може бути діючим лише за умови наявності знання про його призначення і певної узгодженості зусиль одних людей з зусиллями інших. Така

узгодженість можлива лише в межах спільної (ціннісної) і розчленованої (взаємодоповнюючої) програми поведінки. Отже, культуру можна коротко описати як неспадкову програму поведінки.

Програмність культури забезпечується її структурністю і спрямованістю (управлінською). Обидві функції найкраще виконують етнічні мови, які впорядковують оточуючий світ для людини. Всі три підсистеми культури (технологічна, соціонормативна і символічна) пронизує етнічна мова, на основі якої створюється велика кількість спеціалізованих мов. Взаємодія етнічних мов з відносно автономними спеціальними мовами збагачує етнічну мову. Тому є певна відповідність між способом життя (кочовим, землеробським, індустріальним) і рівнем етнічної мови, що обслуговує це життя.

Українська мова є цілком досконалою мовою землеробського суспільства, але індустріалізація прийшла в Україну на російській мові, і за декілька десятків років існування індустріального суспільства термінологічно вдосконалювалась головним чином російська мова.

До того ж в містах російська мова виконувала функцію засобу міжнаціонального спілкування. Отже, конфлікт двох мов не є простим змаганням двох нейтральних засобів передачі інформації на рівні схильностей. Це системний (на всіх трьох рівнях культури) і багатовимірний конфлікт цінностей, різноманітних інтересів та звичних схильностей.

Визначення конфлікту як конфлікту двох культур (землеробської та індустріальної) буде неповним без врахування тієї обставини, що українське суспільство володіє також фрагментами постіндустріальної (інформаційної) культури. Елементи автоматизації і комп'ютеризації у виробництві та досить широке застосування обчислювальної техніки в сфері сервісу вводять у сферу культурного життя третього конкурента — англійську мову. Міжнародний інформаційний обмін в мережі "Internet" здійснюється головним чином англійською мовою, програмісти будь-якої країни світу зобов'язані користуватись американським стандартом символів, в якому 50 % (128 із можливих 256) належать англійській мові. На всі інші національні мови залишається не більше 50 відсотків можливих символів.

В цих умовах впровадження української державної мови може бути ефективним, якщо державна і культурна політика враховуватимуть розмежування функцій існуючих мов. Масова книжкова продукція продовжує створюватись російською мовою, і ринок це добре стимулює. Шкільне та вузівсь-

ке навчання офіційно здійснюється українською мовою, і саме тут слід зосередити увагу всіх фахівців на формування точної термінології і зручних мовних стереотипів, що відповідають реаліям індустріальної та постіндустріальної культури. Аналогічною є місія політологів, які повинні адаптувати (а не просто калькувати англійські терміни) світовий досвід опису внутрішньої та зовнішньої політики до власних політичних реальностей. А в сфері комп'ютерної передачі інформації буде і в майбутньому, мабуть, домінувати англійська мова, яку слід вивчати паралельно з українською.

СТИЛЬ СЕЦЕСІОН — ПЕРЕДЧУТТЯ “ФІЛОСОФІЇ ПІДСВІДОМОГО”

О. Петрова (кафедра культурології та археології НаУКМА)

Стиль Сецесіон (модерн, югенд-стиль, арт-нуво), що сформувався в Європі на зламі ХІХ та ХХ століть, в українському мистецтві представлений яскравими особистостями: М. Врубелем, О. Мурашком, Ф. Кричевським, Г. Нарбутом, О. Кульчицькою, О. Новаківським, Т. Холодним, А. Маневичем, І. Мясоєдовим, В. Максимовичем, О. Городецьким, іншими художниками та архітекторами.

З огляду на філософію мистецтва, стиль Сецесіон унаочнює засади “психології неусвідомленого”, що в той час розробляли З. Фрейд та К.-Г. Юнг. Важливо, що даосизм сприймався засновниками психоаналізу як одна із форм персоніфікації неусвідомленого. Це було своєрідним “новим життям” філософських одкровень Дао, прищеплених на гілку європейської науки. Осмислюючи “теорію творчості Чань”, в якій духовність визначалася як засіб проникнення у більш високі мірності простору, К.-Г. Юнг виключного значення надавав снам та галюцинарному стану, що дають безпосередній катарсистичний ефект. Відтоді філософія почала сприймати мистецтво як більш ймовірне джерело знань, ніж наукова інформація. Визначався евристичний сенс мистецтва. Отже, Сецесіон, з його культом недомовленості, атмосферою таємниці, ірраціональності багато що прояснює у філософських відкриттях ХХ століття, якщо дослідити його під кутом зору інформативності підсвідомого, або (за В. Вернадським — М. Мамардашвілі) як зону “психічної свободи”. Філософські засади Сецесіону та його художнє втілення в згорнутому вигляді намічали принципи транс-авангардизму кінця ХХ століття.